Izbori se približavaju. Reforma poreznog sustava postaje hit kojem nije moguće odoliti. Ponovno ćemo slušati priče i pričice kako će se u narednom razdoblju stvari sigurno dogoditi. Prezentacija mora biti jasna svakom građaninu, s jedne strane, i svi moraju biti dobitnici, s druge strane.

Da li je moguće, recimo, najavljeno smanjenje PDV-a sa 22 na 11% kada se radi o oporezivanju robe široke potrošnje. Jasno da nije. Je li moguće bilo kakvo smanjenje poreza u narednom razdoblju. Jasno da nije. Moguće je smanjenje po cijenu rasprodaje nacionalnog bogatsva i povećanja inozemnog i domaćeg duga. Pri tome, valja imati u vidu da je povećanje duga porez na budućnost:

Broj stupnjeva slobode nakon predstojećih izbora biti će manji u odnosu na broj stupnjeva slobode koji smo imali 2000. godine. «Diferencija» stupnjeva slobode nacionalne ekonomske politike najbolji je pokazatelj što je učinila Koalicija u svom mandatu.

Dinamiziranje izgradnje infrastrukture je priča koja bi se mogla sažeti u izraz: svi smo mi zajedno dok se ručak jede, jedino je pitanje tko će ga na kraju platiti. Priča nije točna jer će «ručak» platiti građani Hrvatske. Ovo je moguće i kvantificirati iako nam to današnja vlast nije prezentirala. Naime, priča je jednostavna. Kada se odbiju svi troškovi eksplatacije dobijeni se iznos mora umanjiti za iznos servisiranja duga i datih koncesija. Eventualna razlika je izravan učinak, recimo, gradnje ceste ili bilo kojeg drugog poslovnog poduhvata.

Robni je deficit u prošloj 2002. godini dostigao iznos od gotovo 6 milijardi $. Ovaj uspjeh je mjerljiv sa uspjehom prethodne vlasti iz 1997. godine. Bilo je svega u izobilju a naročito deficita i povećanja duga prema inozemstvu. Na domaćem tržištu država je sve veći dužnik. Čak i mjere centralne banke nisu u «ograničenja» plasmana poslovnih banaka mogla uvrstiti - državu. Drugim rječima dat je jasan signal tko će se naročito zaduživati. Kako su banke «domaće» to je i raspolaganje akumulacije «domaće» što će reći da stvari nisu pod kontrolom.

Rast privredne aktivnosti koju Koalicija naziva spektakularnom rezultat je izuzetno žive kreditne aktivnosti; posebno datih kredita stanovnišvu. Usporedi li se dinamika zaduživanja svih sektora u Hrvatskoj sa stopama rasta tada nikakvom optimizmu ne nalazim opravdanja. Dapače, mislim da će 2002. godina biti u budućnosti prepoznata kao kretanje od lošeg na gore. To bi bila benigna izjava. Maligna izjava bi morala ocjeniti 2002. godinu kao godinu u kojoj je jasno pokazano da Hrvatska nema ekonomske samostalnosti i postaje satelit WTO-, MMF-a i World bank-a.

Prema tome u benignom scenariju moguće je mjenjati sustav i politiku. U malignom scenariju o tome nema govora.

Kako ne želim, kao optimist, prihvatiti maligni scenarij usprkos brljatnoj knjizi Petera Scowena, analizi neoliberalizma Johna Graya, meksičkog, argentinskog i tko zna kojeg sve ne slučaja. Svakako, ovom moram pridodati i Marxovu metodu kao i analizu koja mu daje za pravo da ga smatramo aktualnim socijologom i ekonomistom.

Dakle benigni scenarij, prema mome poimanju stvari, bi sugerirao postavljanje dugoročnog cilja ulazak u Europsku unije. Definiranje privrednog sustava, u srednjem roku, sukladno koncepciji i strategiji razvoja sa primjernim taktikama i operativnim politikama. NATO bi za sada valjalo ostaviti «na čekanju». Globalizacija Hrvatskoj zbog razlike u učinkovitosti ne donosi ništa dobrog. Hrvatska se uključuje u globalne procese svojim robama i uslugama a ne članstvom. Mnoge zemlje imaju tržišne privrede koje smatramo neprihvatljivom sredinom za demokratskog čovjeka XXI stoljeća. Turizam, proizvodnja zdrave hrane dovoljni su da dinamiziraju izvoznu orijentaciju hrvatske privrede. Izravni i neizravni učinci stidljivo se iznose kao globalni učinci turizma. Novi izraz za multiplikativno djelovanje koje pored izravnih ima i neizravne učinke. Nova riječ izgleda modernije i bolje zvuči. Moda je moda. Nema nikakvog razloda da se u kratkom roku ne udvostruči i realizira turistička ponuda. Nema nikakvog razloga da država svojim instrumentarijem ne podrži razvoj turizma. Nema nikakvog razloga da hrvatski poduzetnici ne postanu regionalni i europski igrači kada je riječ o turizmu. Ovom valja pridodati Slavoniju koja je postala «socijalna bomba» koja će zadovoljavati u prehrambenom dijelu potražnju turista. Kako je moguće izvoziti hranu iz Hrvatske učinkovitije od turističke potražnje? Moje skromno znanje ne zna odgovor čak ni u dugom roku. Osim toga Hrvatska još nije donijela jasan strateški plan razvoja turizma i Sunčani Hvar je pokazao prvo stanje stvari. Nadam se da će, upravo zbog predstojećih izbora, Sunčani Hvar ostati temom godine i da će iznjedriti jasna rješenja u nacionalnom interesu.

Moram reći da stalno pozivanje na tržište počinje iritirati. Definicija tržišta kako ga prepoznaju studenti ne postoji. Nije nikada ni postojalo. Moram priznati da i sam nakon više desetljeća učenja ekonomije nisam siguran da bih mogao prihvatljivo definirati tržište. Na ponudi imate u najboljem slučaju ograničenu konkurenciju, dok je na potražnoj strani marketing kojeg je moguće definirati kao: upravljački proces raspoznavanja, anticipiranja i rentabilnog zadovoljavanja potreba potrošača. Ovom svakako valja pridodati i asimetriju informacija i moje (pretpostavljam i vaše) znanje o tržištu postaje vrlo upitno. Ono što je u modelima relevantno nije dokaz da egzistira već da je moguće putem pojednostavljenja sagledati moguće reakcije na inicijalne promjene («udare»). Mnoge stvari se preispituju. Znanost samo purem revizije nalazi nove puteve. Grci su imali četiri elementa koji su bili netočni. Ipak grci su zadužili čovječanstvo čiji smo rentijeri i danas. Dovoljno je podsjetiti koliki je dužnik Marx Aristotelu. Svi smo mi dužnici starim grcima koji nisu znali da vatra, voda, zemlja i zrak nisu elementi.

Dosta priče idemo na posao. Turizam jasno profiliran, kao plava magistrala, i agrarni kompleks, kao zelena magistrala, mogu u kratkom roku dinmizirati privrednu aktivnost. Ovdje pod turizmom valja valorizirati i obilje ljekovitih voda brojnih toplica od kojih su monoge na izdisaju. Čateške toplice dobar su primjer iz kojeg bi valjalo učiti.

Zdrava hrana je realan resurs. Naime, nije vjerojatno da smo u stanju nadoknaditi zaostatak u poljoprivredi - u kratkom roku. Naime, tehnološka revolucija je redefinirala i tzv. klasične industrije. One također imaju svoju burni razvoj. Prema tome, poljoprivreda i prehrambena industrija danas koriste tehničko-tehnološka rješenja kao i sve druge industrije. I dok je za hranu kao takvu (više/manje modificiranu) teško u Hrvatskoj rentabilno proizvesti. Tzv. zdravu hranu je moguće proizvesti i uz dobit plasirati. Naime, ratna razaranja su omogućila da se zemlja očisti od različitih kemijskih dodataka koji su je kontaminirali. Tako proizvedena hrana je usnjerena potrošačima visokog dohotka koji nisu elastični na cijenu kao potrošači uobičajene hrane. Ne

treba zaboraviti da Hrvatska uvozi više od milijarde dolara hrane koja je vrlo sumljive kavalitete.

Brodogradnja je priča o kojoj bi valjalo ozbiljno raspravljati. U uvjetima globalizaciji razmjena raste po većim stopama od društvenog proizvoda što znači da je rastuća potražnja za transpornim kapacitetima. Prijevoz brodova je najjeftiniji način prijevoza a svijet smatramo globalnim jer udaljenosti kontinenata postaje svakim danom sve manja. Nesporan je doprinost brodarstva globalizaciji. I opet ne treba proizvodnju brodova gledati sasmo kao izravne učinke. Daleko su značajniji neizravni učinci. U svakom brodu ima na desetke tisuća proizvoda koje je moguće proizvesti izravno ili u kooperaciji. Jednom kada prestane zaluđenost neoliberalizmom vratit će se trampa i ponovno će deviza postati vrlo tražena roba. Zbroje li se sve devizne obveze Hrvatske lako je moguće uočiti što će značiti izvozna orijentacija. Naime, ravnotežni tečaj dolara/eura rezultat je zaduživanja i rasprodaje a ne marginalnih produktivnosti kako bi to rekli zagovornici tržišta.

Dinamiziranje privrednog razvoja je prvi i osnovni uvjet smanjenja poreznog tereta. Tada i samo tada možemo govoriti o poreznoj reformi koja će u svom fokusu imati smanjenje poreznog tereta. Današnje stanje također zahtjeva reformu poreznog sustava ali u razvojnom pogledu. Naime, nije moguće govoriti o poreznim načelima kada imate tako velik broj penzionera i nezaposlenih sa tendencijom njihovog daljnjeg rasta. Načela oporezivanja bitna su u životnom cklusu iako je pitanje da li će današnje generacije baštiniti bilo što od načela porezne ravnopravnosti.

Rashodna strana proračuna temeljno je pitanje egzistencije hrvatske države. Upravo rebalans proračuna iz 1998. godine sam više puta nazvao tragičnim događajem. Redefiniranje položaja države nije moguće lako ostvariti. Poznata je neelastičnost rashoda proračuna. Ovo je dodatno usložnjeno činjenicom da socijalni pritisak stalno jača što je dodatno ograničenje. Prema tome, rashodnu stranu proračuna možemo smanjiti samo dinamiziranjem privredne aktivnosti. Upravo zato vjerujem da će izbori biti prije novog proračuna. Svi žele više a objektivno mogućnosti su nam manje.

Stoga, dragi čitaoče, promatrajmo navedenu poreznu reformu marginalnih promjena. Nije bitno da li se vlak kreće bitno je da imamo utisak da se kreće. Gdje? – zaboga to nije važno. Prestanite sa neprimjerenim pitanjima jer ćete postati tzv. neovisan ekonomist što je novi naziv za katastrofičara.